

UTL 511
BÖLÜM 6
AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

AVRUPA BİRLİĞİ NEDİR?

İkinci Dünya Savaşı sonrasında her alanda büyük yıkıma uğrayan Avrupa, bu durumdan kurtulmak için bir çıkış yolu aramaktaydı. Bunun bir sonucu olarak, Avrupa'da barışın yeniden kurulması, Avrupa ülkelerinin ortak değerler etrafında bir araya gelmesi ve özellikle refahı artıracak şekilde ekonomik alanda kuvvetli bir işbirliğinin başlatılması fikri her geçen gün daha yüksek bir sesle dile getirilmeye başlanmıştı.

Avrupa çapında barışın sağlanması ve Avrupa ülkeleri arasında ekonomik bir işbirliğinin kurulması amacıyla hareketle, ileride siyasi bir birliğin temellerinin atılması hedefleniyordu.

Bu doğrultuda, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması ile 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmaları imzalandı

Günümüze kadar geçen süre içinde, Avrupa devletleri, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirdiler. Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan Avrupa Toplulukları, değişik tarihlerde yeni üyelerin katılımı sonucu 27 üyeden oluşan bir Birlik halini aldı.

Bugün itibariyle AB'nin üyeleri Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Bulgaristan, Hırvatistan ve Romanya'dır.

Avrupa Birliği, Avrupa'nın yüzyıllar boyunca kazandığı deneyimle ve oluşturduğu ortak ilkeler temelinde meydana getirildi.

Avrupa devletlerinin ortak deneyimlerinin sonucu oluşan ilke ve idealler olan kalıcı barışın sağlanması, toplumsal refah, dayanışma, özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, pazar ekonomisi ve girişim özgürlüğü bu yeni bütünleşme hareketinin temellerini oluşturuyor.

Avrupa Birliği'nde amaç, üye devletlerin ve vatandaşlarının ulusal, kültürel, dilsel, dinsel çeşitliliğini bir potada eritmek değil, bu çeşitliliğin getirdiği dinamizmi güce dönüştürebilmek olarak ifade ediliyor.

AB'nin değerleri AB Antlaşması'nın 2. maddesinde yer alır. Bu maddeye göre, "Birlik, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı ilkeleri üzerine kurulmuştur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır." Bu değerleri benimseyen ve geliştirme idealine hizmet edebilecek her Avrupa devleti AB'ye üye olabilir

Öncelikli amaçlarından biri Birlik üyesi devletlerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak olan Avrupa Birliği, temellerinin atıldığı yıllardan bugüne kadar üye devletler arası ticaret yoluyla üye devlet ekonomilerinin gelişmesinin ve büyümesinin sağlanması, üye devletlerarası ekonomik işbirliğinin kuvvetlendirilmesi, Avrupa Birliği vatandaşlarına iş imkanlarının yaratılması gibi konularda büyük çaba gösterdi ve bu çabanın meyvelerini, günümüzde yaşadığı sıkıntılara rağmen büyük ölçüde aldı.

500 milyona yakın vatandaşı ve 18 trilyon doları bulan gayrisafi milli hâsılası ile Avrupa Birliği, dünyanın en büyük ekonomisi konumundadır. Küresel ekonomik krizden son derece olumsuz etkilenmesine rağmen de dünyanın pek çok bölgesi ile kıyaslandığında yine de ekonomik refah düzeyi ve bu refahın paylaşımı bakımından görece bir başarı oluşturmaya devam ediyor.

Aynı zamanda bugün itibariyle resmi olarak 17 Avrupa Birliği üyesi devlet tarafından kullanılan Avro, dünyada dolar ile birlikte en fazla kullanılan para birimi niteliğindedir.

AVRUPA BİRLİĞİNİN TEMEL HEDEF VE POLİTİKALARI

- Güçlü ve etkili bir dış politika aktörü olmak,
- AB içinde ve dışında özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü değerlerini garanti altına almak ve yaymak,
- Her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek; özellikle her alanda kadın-erkek eşitliği için çaba sarf etmek,
- İklim değişikliği ile mücadele etmek,
- Çevreyi en üst düzeyde korurken ekonomik büyümeyi sürdürebilmek
- Enerji güvenliğini sağlamak,
- Yasadışı göç, uluslararası terörizm, insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi suçlarla etkin biçimde mücadele etmek ve gerçek anlamda bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olmak,
- AB üyesi devletlerde istihdamın ve sosyal korumanın artırılmasına katkıda bulunmak,
- AB üyesi devletler arasında ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumu teşvik etmek,
- Avrupa vatandaşlarının en üst düzeyde yaşam ve kalite standartlarına sahip olmasını sağlamak

Avrupa Entegrasyonunun Nitelikleri

(MAASTRİCHT KRİTERLERİ-1992)

Maastricht Antlaşması ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; enflasyonsuz, sürdürülebilir ve çevre korumasına önem veren bir büyümenin sağlanmasını; üye ülke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupa vatandaşları için daha güçlü bir Birlik yaratılmasını hedeflemiştir.

Antlaşma kapsamında,

- tek paraya geçilmesini sağlayacak bir ekonomik ve parasal birliğin kurulması;
- AB vatandaşlarına yaşadıkları ülkenin belediyelerinde seçme ve seçilme hakkı veren bir Avrupa vatandaşlığının oluşturulması;
- Avrupa güvenliğini sağlayacak ve demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri savunacak bir ortak dış ve güvenlik politikasının meydana getirilmesi;
- Birliğin iç güvenliğini sağlamak üzere hukuk ve içişlerinde işbirliğinin sağlanması konuları ele alınmıştır.

Ayrıca, eğitim, kültür, kamu sağlığı ve tüketicinin korunması, ulaştırma, vize politikası ve sanayi politikası gibi belirli politika alanları da Antlaşma kapsamı dahil edilmiştir. Bu alanlarda oluşturulacak ortak politikalar ve ilgili AB mevzuatı üye ülkeler üzerinde bağlayıcı olacaktır. **Antlaşma'nın getirdiği çok önemli bir yenilik de "yetki ikamesi" ilkesidir.** Buna göre, ancak herhangi bir sorunun boyut ve niteliği nedeniyle, AB düzeyinde müdahalenin üye devletlerinkinden daha etkin olacağı hallerde AB yetki kullanacaktır.

1 Ocak 1993'te Tek Pazar'ın oluşmasıyla birlikte, 12 üye ülke arasında malların, sermayenin, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımı tam anlamıyla sağlanmıştır.

Ekonomik ve Parasal Birliğin gerektirdiği makro-ekonomik istikrar ve bütünlüşmenin sağlanmasını teminen Maastricht Antlaşması **beş yaklaşım kriteri belirlemiştir**. Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasına geçebilmek için üye devletlerin bu kriterleri karşılaması zorunludur. Söz konusu kriterler aşağıdakileri içermektedir:

- ***Kamu açığı, GSYİH'nın %3'ünden az olmalıdır,***
- ***Toplam kamu borcunun GSYİH'ya oranı %60'ı aşmamalıdır,***
- ***Enflasyon oranı, 1999 yılından önceki son 12 ay içerisinde en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin enflasyon oranları ortalamasının en fazla 1.5 puan üzerinde olmalıdır,***

- ***Uzun dönem nominal faiz oranları, en düşük ortalamaya sahip üç ülkenin faiz oranları ortalamasından en çok 2 puan fazla olabilir,***
- ***Avrupa Para Sistemi'nin döviz kuru mekanizması çerçevesinde belirlenen normal dalgalanma marjlarına, en az son iki yıl boyunca ciddi sapmalar gözlenmeksizin uyulmalıdır.***

Makro-ekonomik yaklaşım kriterlerinin hedefi, EPB çerçevesinde dengeli ekonomik kalkınma sağlanması ve üye ülkeler arasında parasal ve mali açıdan gerilimlerin engellenmesidir. 1 Ocak 1999 tarihinde EPB'nin üçüncü aşamasına geçilmesinden sonra da kamu açığı ile kamu borçlanmasına ilişkin kriterlere uyulmaya devam edilmesi gereklidir. Bu amaçla Amsterdam Zirvesi'nde bir İstikrar Paketi kabul edilmiştir.

Avrupa Entegrasyonunun Nitelikleri (KOPENHAG KRİTERLERİ-1993)

22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir.

Bu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

- **Siyasi kriterler:** Avrupa Birliği Anlaşması'nın tam üyelikle ilgili maddesine eklenen demokrasinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapı, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı koşullarıdır.
- **Ekonomik kriterler:** iyi işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kapasitesidir.
- **Topluluk müktesebatının kabulü:** AB'nin çeşitli siyasi, ekonomik ve parasal hedeflerine bağlılık.

AVRUPA BİRLİĞİ 1993 KOPENHAG ZİRVESİ'NDE KABUL EDİLEN TAM ÜYELİK KİSTASLARI

Siyasi Kistas: Ülkede demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve azınlık haklarına saygıyı teminat altına alan istikrarlı kurumların varlığı.

Ekonomik Kistas:

(1) İstikrarlı piyasa ekonomisinin mevcudiyeti; (2) Başta AB olmak üzere dış dünya rekabetine dayanma kapasitesi.

Uyum Kistası: Siyasi Birlik ile Ekonomik ve Parasal Birlik de dahil olmak üzere, AB'nin müktesebatına uyum kapasitesi.

KOPENHAG KRİTERLERİ

Aday ülkeler:

- Demokrasiyi,
- Hukukun üstünlüğünü,
- İnsan Haklarını,
- Azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunmasını,
- İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığını ve Birlik içinde piyasa güçleri ve rekabetçi baskı ile baş edebilecek kapasiteyi garanti eden kurumların istikrarını sağlamış olmalıdır.

Üyelik, aday ülkenin siyasal, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine katılma da dahil olmak üzere üyelik yükümlülüğünü üstlenme yeteneğine sahip olmasını da öngörür. Birliğin, Avrupa'nın entegrasyonu momentumunu muhafaza ederken, yeni üyeleri özümseme kapasitesi de Birlik ve aday ülkeler için önemlidir.

TÜRKİYE -AB İLİŞKİLERİ

a) Ankara Anlaşması ve Hazırlık Dönemi (1963-1972)

b) Geçiş Dönemi (1973-1995)

- Katma Protokol (1970-1973)
- Tam Üyelik Başvurusu (1987)
- Gümrük Birliği Kararı (1995 OKK)
- Lüksemburg Zirvesi (1997)
- Helsinki Zirvesi (1999)
- Katılım Ortaklığı Belgesi (2001)
- Ulusal Program(2001)
- Katılım Öncesi Ekonomik Program(2001)
- İlerleme Raporları

c) Son Dönem

TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

- 1959 31 Temmuz Türkiye, AET'ye ortaklık için başvurdu.
- 1963 12 Eylül Türkiye ile AET arasında bir ortaklık ilişkisi yaratan Ankara Anlaşması imzalandı.
- 1964 1 Aralık Ankara Anlaşması yürürlüğe girdi.
- 1970 23 Kasım Gümrük Birliği'ne ilişkin kuralları içeren Katma Protokol imzalandı.
- 1973 1 Ocak Katma Protokol yürürlüğe girdi.
- 1982 22 Ocak Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon'dan gelen talep üzerine, Türkiye-AET Anlaşması'nın askıya alınmasını kararlaştırdı.
- 1986 16 Eylül 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren fiilen dondurulmuş Türkiye-AET ilişkilerinin yeniden canlandırılması süreci başladı.
- 1987 14 Nisan Türkiye, tam üye olmak üzere müracaat etti.
- 1989 18 Aralık Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin katılımından önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu açıkladı.
- 1990 6 Haziran Avrupa Komisyonu, Türkiye ile her alanda işbirliğinin başlatılması ve hızlandırılması içeren bir "İşbirliği Paketi"ni hazırladı.
- 1996 1 Ocak Türkiye, AB ile entegrasyonunda, 22 yıl süren "Geçiş Dönemi"ni 31 Aralık 1995 tarihinde tamamlayarak, 1.1.1996 tarihi itibarıyla, tam üyelik sürecinde "Son Dönem"e, sanayi ürünlerinde ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği sürecini tamamlayarak girdi.

- 1997 12-13 Aralık Lüksemburg Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında, AB'nin Beşinci Genişlemesine dair kararlar alındı, Türkiye'nin ismi aday ülkeler arasında zikredilmedi.
- 1998 3 Mart Türkiye- AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan "Türkiye için Avrupa Stratejisi" başlıklı belge açıklandı.
- 1998 4 Kasım "İlk "İlerleme Raporu" yayımlandı.
- 1999 11-12 Aralık Helsinki Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı.
- 2000 4 Temmuz Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Başbakanlığa bağlı olarak kuruldu.
- 2001 24 Mart Katılım Ortaklığı Belgesi resmileşti.
- 2001 24 Mart Ulusal Program resmileşti.
- 2002 12-13 Aralık Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi'nde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı kararını alması halinde, müzakerelerin gecikmeden başlatılacağı belirtildi.
- 2003 19 Nisan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "AB Uyum Komisyonu" kuruldu.
- 2003 24 Temmuz Ulusal Program : "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 23 Haziran 2003 tarih ve 2003/5930 sayılı Karar" {24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazete}

- 17 Aralık Brüksel Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı'nda katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlanması kararlaştırıldı.
- 2005 3 Haziran Devlet Bakanı Ali BABACAN, "Başmüzakereci" görevini yürütmekle görevlendirildi.
- 2005 29 Haziran "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler" yayımlandı.
- 2005 3 Ekim Lüksemburg'da alınan kararla AB, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlattı.
- 2005 20 Ekim Üyelik müzakerelerinin ilk aşamasını oluşturan "Tarama Süreci", 25. Bilim Ve Araştırma faslında düzenlenen "Tanıtıcı Tarama" toplantısı ile başladı ve tüm fasıllardaki tarama toplantıları 13 Ekim 2006 tarihinde tamamlandı.
- 2006 12 Haziran Taraması tamamlanan 25. Bilim ve Araştırma faslı, Lüksemburg'da düzenlenen Hükümetlerarası Konferans'ta açıldı. Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiği belirtilti ve bu fasıl aynı toplantıda geçici olarak kapatıldı.
- 11 Aralık AB Genel İşler Konseyi'nde Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiğini doğrulayana kadar, 8 fasıl başlığının açılmayacağını ve hiçbir fasılın geçici olarak kapatılmayacağını kararlaştırdı.
- 2007 29 Mart 20. İşletme ve Sanayi Politikası faslı müzakerelere açıldı.
- 2007 17 Nisan Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı açıklandı.
- 2007 26 Haziran 18. İstatistik ve 32. Mali Kontrol fasılları müzakerelere açıldı.
- 2007 19 Aralık 28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması ile 21. Trans-Avrupa Ağları fasılları müzakerelere açıldı.
- 2008 12 Haziran 6. Şirketler Hukuku ve 7. Fikri Mülkiyet Hukuku fasılları müzakerelere açıldı.
- 2008 18 Aralık 4. Sermayenin Serbest Dolaşımı ile 10. Bilgi Toplumu ve Medya fasılları müzakerelere açıldı.
- 2009 30 Haziran 16. Vergilendirme faslı müzakerelere açıldı.
- 2009 21 Aralık 27. Çevre faslı müzakerelere açıldı.
- 2010 30 Haziran 12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslı müzakerelere açıldı.
- 2011 12 Temmuz Ulusal Ajans, Avrupa Birliği Bakanlığı'na bağlandı.
- 2013 5 Kasım 22. Bölgesel Politikalar ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslı müzakerelere açıldı.
- 2013 16 Aralık AB ile Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Anlaşması imzalanarak nihai hedefi Türk vatandaşlarına uygulanan Schengen vizesinin kaldırılması olan Vize Muafiyeti Süreci resmen başladı.
- 2014 30 Ekim AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın I. Aşaması (Kasım 2014-Haziran 2015) açıklandı
- 2014 1 Aralık AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın II. Aşaması (Haziran 2015-Haziran 2019) açıklandı.
- 2015 18 Mayıs 53. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

- 2016 Liderler düzeyindeki Türkiye-AB Zirvesi'nin üçüncüsü Brüksel'de yapıldı.
- 2017 Türkiye, AKPM Genel Kurulu tarafından alınan 2156(2017) sayılı Karar ile 2004 yılından bu yana tabi olduğu denetim sonrası diyalog sürecinden çıkartılarak yeniden denetim sürecine sokuldu.
- 2018 Cumhurbaşkanı düzeyinde AB ile yapılan ilk zirve olma özelliğini taşıyan Türkiye-AB Varna Zirvesi düzenlendi. Zirve'de Türkiye-AB ilişkilerinde güven tazelendi, Türkiye-AB birlikteliğinin önemi liderler tarafından teyit edildi ve Türkiye'nin adaylığı en üst düzeyde vurgulandı.
- 2019 AB Genel İşler Konseyinde Türkiye'ye ilişkin olarak “Konsey, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden uzaklaşmaya devam ettiğini not eder. 26 Haziran 2018 tarihli kararlarını hatırlatan Konsey, bu nedenle Türkiye'nin katılım müzakerelerinin fiilen durduğunu, başka fasılların açılmasının veya kapanmasının değerlendirilmediğini ve AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin güncelleştirilmesine yönelik başka bir çalışmanın öngörülmediğini kaydeder.” ifadesi yer aldı.

Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda uluslararası konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve OECD, NATO gibi uluslararası örgütlenmelerin etkin bir üyesi olmuştur.

Bu doğrultuda, insanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen **Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET)** 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye adına bu başvuruyu, dönemin Demokrat Parti lideri ve Başbakanı Adnan Menderes yapmıştır. Menderes, bu başvuruyla, Türkiye'nin Avrupa'ya ilk adımı attığını ifade etmiştir.

Türkiye'nin AB ile ilişkileri, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren **Ankara Anlaşmasının** temelini oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde başlamıştır.

Ankara Anlaşması, Türkiye ile AB'nin bütünleşmesi için, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak üç devre öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda gümrük birliğinin tamamlanması planlanmıştır. Anlaşmada öngörülen hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren *Katma Protokol'de* geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir.

Ankara Anlaşması, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmaktadır. Anlaşma'ya imza atan dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Avrupa Birliği'ni, "Beşeriyet tarihi boyunca insan zekâsının vücuda getirdiği en cesur eser" olarak tanımlamıştır.

Ankara Anlaşması'nın 2. maddesinde Anlaşma'nın amacı şöyle belirtilmektedir: "Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının istihdam düzeyinin ve yaşam koşullarının yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi özendirir."

Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi ise Türkiye'nin üyeliğini düzenlemektedir: "Anlaşma'nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma'dan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye'ce üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler.« Bu maddeden açıkça anlaşılmaktadır ki, "Türkiye-AET ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir.«

Ankara Anlaşması, Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç devre öngörmüştür.

İlk dönem, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik 'Hazırlık Dönemi' olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Tesis edilen ortaklık ilişkisinin işleyişine yönelik olarak iki taraf arasında bazı kurumlar oluşturulmuştur. Bunlar arasında en üst düzey karar alma organı ise Ortaklık Konseyi'dir.

Katma Protokol

13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile birlikte, Ankara Anlaşması'nda öngörülen hazırlık dönemi sona ermiş ve "Geçiş Dönemi"ne ilişkin koşullar belirlenmiştir. Bu dönemde taraflar arasında sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği'nin tamamlanması öngörülmüştür.

1971 yılı itibarıyla, Katma Protokol çerçevesinde, Topluluk, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye'den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Buna karşılık, Türkiye'nin AB kaynaklı sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini tedricen sıfırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır.

Türkiye-AB ilişkileri, 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir seyir izlemiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından ilişkiler resmen askıya alınmıştır.

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikaları hızla terk etmesi ile beraber, Türkiye'nin dışa açılma süreci başlamıştır. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başlamıştır.

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989'da açıklamış ve kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Bu öneri Türkiye tarafından da olumlu değerlendirilmiş ve Gümrük Birliği'nin Katma Protokol'de öngöröldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır.

İki yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki **Gümrük Birliği 1 Ocak 1996** tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Böylece, Türkiye-AB Ortaklık İlişkisinin "Son Dönemi"ne geçilmiştir. Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından biridir ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ayrı bir boyut kazandırmıştır.

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'dir.

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir.

Helsinki Zirvesi'nde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmasına karar verilmiştir. Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimimizi içeren Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihinde Hükümetimiz tarafından onaylanarak Avrupa Komisyonuna 26 Mart 2001 tarihinde tevdi edilmiştir.

Katılım Ortaklığı Belgesi Avrupa Birliği tarafından, 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında tekrar gözden geçirilmiştir. Ulusal Program ise, 2003, 2005 ve 2008 yıllarında güncelleştirilmiştir.

Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda kararlılığını her fırsatta ortaya koyan siyasi irade, reform çabalarına da ivme kazandırmıştır. Böylece, müzakerelerin açılması için ön şart olan siyasi kriterlerin karşılanmasına yönelik uyum yasası paketleri yoğun bir şekilde Meclis'ten geçirilmiştir. Bu çerçevede 2002-2004 yılları arasında 8 Uyum Paketi, 2001 ve 2004 yıllarında da 2 Anayasa Paketi TBMM'de kabul edilmiştir.

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası daha yaşanmış ve Zirve'de Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması kararı alınmıştır.

Katılım Müzakerelerinde mevcut durumda řu ana kadar 16 fasıl müzakerelere açılmış, bir tanesi geçici olarak kapatılmıştır.

Bazı üye ülkelerin siyasi engellemeleri ve Kıbrıs sorunu müzakere sürecini ipotek altına almıştır.

2006-2010 yılları arasında 13 fasıl müzakereye açılmışken, açılmayan fasılların büyük bir bölümü üye ülkelerin siyasi engellerine takıldığı için, 2010-2013 döneminde yalnızca 1 fasıl müzakereye açılabilmiştir.

Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında yaklaşık 5 yıldır süren gerilim, 2020 Aralık ayındaki zirvede Yunanistan ve Rum tarafının yoğun "yaptırım" baskısına rağmen AB'nin Türkiye ile diyaloğa kapı aralayan bildirisi ve taraflardan gelen gerginliği yumuşatıcı açıklamalar sonrası yeni bir döneme girdi.

Zorlu sınamalardan geçmesine rağmen kopmayan ama hayli çalkantılı bir süreç geçiren Türkiye-AB ilişkileri için artık taze başlangıç yapma ve ilişkileri onarma safhasına geçildi. Peki ilişkiler neden "dip" yapma noktasına geldi ve diyaloğa dönüş nasıl gerçekleşti?

2016, ilişkilerin hem zirve yaptığı hem de bozulmaya başladığı yıl olarak düşünülebilir. Suriye iç savaşının şiddetlenmesi ve Orta Doğu'daki çalkantılar sonrası 2015 yılında Avrupa kapılarına yüz binlerce sığınmacı dayanmış ve ortaya çıkan tablo eski kıta için İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülen en büyük siyasi krizlerden birine kapı aralamıştı. Nitekim aşırı sağ akımlar, demografik yapı ve sosyal dokunun değişeceği tezini kullanıp birçok ülke siyasetinde belirleyici rol oynayacak güce kavuştular.

Sığınmacı akınının yüzyılın krizine dönüşmesini durduran ise Türkiye ile imzalanan 18 Mart mutabakatı oldu. Bu mutabakat sonrası geçişler yüzde 95 oranında azaldı ve Avrupa Birliği, belki de kısa zaman içerisinde dağılmasına yol açacak krizi atlatmış oldu.

AB, "felaketi" atlattı ancak zaten süreci devam eden vize muafiyetinin öne çekilmesi, 3+3 milyar dolarlık mali yardım, Gümrük Birliğinin güncellemesi, yeni fasıllar açılması başta olmak üzere Türkiye'ye yönelik daha sonra "unutacağı" yükümlülüklerinin çok büyük kısmını yerine getirmede. Ancak büyük bir siyasi krizden kurtulmanın rahatlığını yaşayan AB, Türkiye ile ilişkilerini 18 Mart mutabakatından bir süre sonra da olumlu bir seyirde götürmek istedi. Hatta uzun süre bekleyen başlıklardan Mali ve Bütçesel Hükümler faslı müzakereye açıldı.

AB, her ne kadar 18 Mart mutabakatının yükümlülüğünü yerine getirmekte o dönem yavaş davranırsa da Türkiye sabırlı bir bekleyiş içerisinde ilişkileri bozmadı. Lakin 15 Temmuz 2016'daki FETÖ darbe girişimi, pozitif ajanda ile yola devam eden Türkiye-AB ilişkilerine de darbe oldu.

Türkiye, her zeminde dünyaya demokrasi ve hukukun üstünlüğü uyarısı yapan AB'den darbe girişimine karşı hızlı ve sert bir tepki bekliyordu. Ancak öyle olmadı ve darbe girişimi devam ederken AB "bekle-gör" politikası izledi.

Darbe girişimi başarısız olduktan sonra dönemin AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, AB ülkeleri adına yaptıkları ortak açıklamada, "Türkiye, AB için önemli bir ortak. AB, demokratik yollarla seçilmiş hükümeti, ülkenin kurumlarını ve hukuk kaidesini tam olarak destekliyor. Türkiye'de anayasal düzene hızlı bir şekilde dönülmesi çağrısı yapıyoruz. Gelişmeleri yakından izlemeyi sürdüreceğiz." ifadesini kullanmıştı.

Türkiye'yi tatmin etmekten uzak olan bu ikircikli tavır, sonraki dönemde diğer zorlu sınamalarda da kendisini gösterdi. Özellikle OHAL ilanı ile FETÖ üyelerine yönelik baskınlar, Avrupa Parlamentosunda (AP) Türkiye karşıtı söylem ve eylemlerin artmasına neden oldu.

Yine Türkiye'ye karşı ikircikli tavrın en belirgin misallerinden biri Türkiye'nin Suriye'ye yönelik terör operasyonlarında görüldü. DEAŞ'a karşı başlatılan Fırat Kalkanı Harekatı'na ses çıkarmayan AB, hedefte terör örgütü PKK/YPG'nin olduğu Zeytin Dalı ve Barış Pınarı hareketlerine karşı bolca tehditli bir propaganda yürüttü. Propagandanın başında PKK'nın terör listesinden çıkarılması için bir ara 103 vekilin imza koyduğu, tescilli Türkiye karşıtlarının karargahı haline gelen AP vardı.

Libya'da uluslararası toplum tarafından tanınan BM destekli Ulusal Mutabakat Hükümetine ve işgal altındaki topraklarını kurtarmak için Ermenistan'a karşı Yukarı Karabağ'a operasyon yapan Azerbaycan'a verilen destekler de AB tarafından kabullenilemedi. Her iki savaşta da Birliğin bir kısmı darbeci Halife Hafter ve işgalci Ermenistan'ın yanında yer aldı ancak o "bir kısım", ilişkilerin zehirlenmeye devam etmesi için yeterli oldu.

Son olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarına ulaşma çabası, bu kez Yunanistan ve Rum tarafının yoğun baskısı ile AB içerisindeki Türkiye karşıtlığına zirve yaptırdı.

2020 Aralık ayında, Aralık zirvesinde Yunanistan ve Rum tarafı, ilişkileri tamamen koparacak düzeyde yaptırımlar talep etti. Bu talep Libya ile Karabağ meselesi nedeniyle Türkiye'ye dış bileyen Fransa'dan destek gördü. Almanya, İspanya ve İtalya blokunun karşı gelmesiyle ilişkilerin kopması için değil, "yeni bir başlangıç" için adım atıldı ve diyalog süreci yeniden başlatılmış oldu.

Esasında Türkiye ile Yunanistan arasında Ege adalarının statüsü ve bunların silahsızlandırılması, azınlıkların durumu, Doğu Akdeniz'deki yetkilendirme, buradaki madenlerin paylaşılması, Kıbrıs gibi çok sayıda sorunlu başlık bulunuyor.

Yunanistan ve Rum tarafı, tüm problemlili başlıkları AB çatısı altında görüşüp, Türkiye'nin olmadığı bir zeminde maksimum kazanç elde etmeyi hedefliyor.

Başbakan Kiriakos Miçotakis, 7 Aralık 2020 tarihinde yaptığı bir açıklamada, "Türk-Yunan anlaşmazlığını Türkiye-AB anlaşmazlığına çevirmeyi başardık." diyerek niyetini açık etmişti.

Yunanistan, farklı bir platformda konunun gündeme gelmemesi için NATO'da Genel Sekreter Jens Stoltenberg'in inisiyatifi ile başlatılan ve tamamen teknik boyutta olup, iki taraf arasında muhtemel çatışmayı önleme amaçlı toplantılara dahi katılmamakta direniyor.

Brüksel merkezli gazeteciler, geçen yıla kadar Türkiye-AB ilişkilerinin iklimini yansıtan her AB ve Avrupa Parlamentosu (AP) raporu için "daha kötüsü olamazdı" değerlendirmesinde bulunurdu. Son 5 yıldır tekrar eden ve her yıl kötüye giden sürecin artık sona ermesi ve yeni başlangıç yapılıyor olması dahi AB çevresinde eski günlerin geride kaldığı yorumlarına neden oluyor. İlişkileri zehirleme nosyonuna sahip unsurlar varlığını sürdürse de Türkiye-AB ilişkilerinde artık pozitif iklim ağır basıyor.

Türkiye - AB ilişkilerinde temel anlaşmazlık konuları

*Sığınmacı krizinde örtülü ve açık biçimde Türkiye'yi suçlayan, taahhüt edilen mali kaynağın aktarılmasını geciktiren AB.

*Gümrük Birliğinin tesis edildiği tarihten günümüze hem Türkiye hem AB hem de uluslararası siyasal/ekonomik düzendeki değişiklikler, bu alanda yeniden düzenleme yapılmasını gerektiriyor.

*Türkiye konusunda önyargıları aşamayan AB, kendi geleceği konusunda dahi üyeler arasında bir görüş birliği sağlayamıyor.

*Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkileyen bir başka gelişme de Avrupa genelinde yabancı düşmanlığı ve İslamofobinin güçlenmesidir.

*AB'nin bir başka kronik sorunu da gelecek perspektifinin ortadan kalkmış olması. İngiltere'nin 31 Ocak 2020'de AB'den ayrılmasının ardından bütünleşmenin nasıl bir seyir takip edeceği belirsiz hale geldi. Avro Bölgesinde yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle derinleşme konusunda adım atılamazken, savunma ve güvenlik alanlarında işbirliğini daha ileri aşamaya taşıma çabalarında da ilerleme sağlanamıyor. AB ülkelerinin savunma ve güvenlik alanlarında işbirliği seviyesi Acil Müdahale Gücünü aşamamış durumda.

GÜMRÜK BİRLİĞİNİN GÜNCELLENMESİ

Gümrük Birliği, AB ve Türkiye'nin ekonomik bütünleşmesine büyük katkı sağlamış, ancak yürürlükte olduğu dönemde güncelliğini yitirmiştir. Küresel ticaretteki eşi görülmemiş artışla birlikte, Avrupa Birliği'nin doğuya doğru genişlemesi ve yükselmekte olan ekonomilerin giderek artan etkisi, Gümrük Birliği'nin yürürlükte olduğu alanlarda değişimlere sebep olmuştur. Bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda, AB-Türkiye ticari ilişkilerini belirleyen çerçevenin kapsamlı olarak yeniden incelenmesi gerekmektedir.

Daha somut olmak gerekirse, örneğin hizmetler ve kamu alımları, mevcut AB-Türkiye ikili ticari ilişkilerinin çerçevesine dahil değildir. Tarım sektörü de yalnızca tercihli imtiyazlara dayalı olarak kapsama alınmaktadır. Bu nedenlerle, AB-Türkiye ticari ilişkileri, genişleyen AB'nin daha iddialı bir ticaret politikasına yönelmesi sonucu kilit ekonomik ortaklarla yaptığı, daha derinlikli ve daha kapsamlı serbest ticaret anlaşmalarının gerisinde kalmıştır.

Yakın zamanda AB ve üçüncü ülkeler arasında yapılacak önemli serbest ticaret anlaşmaları da düşünüldüğünde, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, Türkiye'ye ekonomik reformlara odaklanma, rekabet gücünü geliştirme ve gelecekteki ticaret anlaşmalarıyla ilgili olarak entegrasyon potansiyelini artırma imkanı sağlayacaktır.

İLİŞKİLERİN GELECEĞİNİ ETKİLEYECEK KONULAR

1. AB ve Türkiye'deki referandum sürecinde gerilen ilişkilerin normalleŐtirilmesi çabaları var.
2. Sığınmacı krizi ve yardımlar
3. Vize sorunu
4. Gümrük Birliğinin güncellenmesi
5. Terörle ortak mücadele
6. AB Parlamentosu Türkiye'ye yardımların azaltılması tavsiyesinde bulundu
7. Brexit: Britanya-AB ayrılığı sonrası
8. AB-Rusya ilişkilerinin gelişimi
9. Türkiye'nin Rusya-İran ilişkileri
10. Türkiye'deki olası EKONOMİK ve siyasi geliŐmeler

(AB AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN KONUMU)

1. Ekonomik coğrafya (eko-stratejik) açısından
2. Üretim açısından
3. Pazar açısından
4. İşgücü açısından
5. Enerji kaynaklarına ulaşım açısından
6. Bütçe üzerine yük açısından
7. Senyoraj açısından
8. Sığınmacılar açısından

(TÜRKİYE AÇISINDAN AB'NİN KONUMU)

1. Demokrasi standartları açısından
2. Hukuk devleti standartları açısından
3. İnsan hakları açısından
4. Kurumsallaşma açısından
5. Güvenlik açısından
6. Etkin işleyen piyasa ekonomisi ve rekabet açısından
7. Pazar ve ihracat açısından
8. Yabancı Sermaye açısından
9. Makro ekonomik istikrar açısından
10. Sığınmacılar açısından